

MICHEL PASTOUREAU, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Chișinău, 2004, 504 p.

Autorul volumului prezentat, Michel Pastoureau, este un cercetător reputat, care a urmat studiile la Sorbona la Ecole des chartes, studii pe care le-a finalizat cu lucrarea *Le Bestiaire heraldique medieval* (*Bestiarul heraldic medieval*).

Lucrarea supusă atenției noastre este rezultatul muncii de peste 30 de ani în domeniul simbolului, al imaginii și al culorii. Cercetările elaborate au fost expuse în cadrul seminariilor susținute la Ecole pratique des hautes études

(Școala practică de înalte studii) și la Ecole de hautes études en sciences sociales (Școala de înalte studii în științele sociale).

Cartea este structurată pe șase mari teme (*Regnul animal, Regnul vegetal, Culoarea, Emblema, Jocul, Rezonanțe*), care și-au găsit expresia în 16 capitole. Aceste sunt precedate de un napitil care cuprinde punctul de vedere al autorului în legătură cu simbolul medieval.

Citind cartea avem impresia că autorul ne prezintă un alt Ev Mediu, decât cel pe care îl cunoșteam. De altfel, el nu se limitează doar la reluarea unor evenimente, a unei istorii evenimențiale, ci încearcă să privească Evul Mediu din alt punct de vedere. Michel Pastoureau caută să ne prezinte Evul Mediu occidental din perspectiva simbolurilor, a istoriei simbolurilor.

Alegerea unei asemenea teme de cercetare a fost generată de lipsa unor lucrări de calitate referitoare la istoria simbolurilor în Evul Mediu "istoria simbolică rămâne de elaborat în întregime" (p. 9). Autorul nu intenționează să transforme lucrarea sa într-un tratat, ci doar să explice istoria simbolică într-un spațiu și într-un timp dat. Istoricul precizează că simbolistica medievală nu este o invenție apărută din niraic. Ea are o triplă moștenire: cea a Bibliei, a lumii greco-romane și cea a lumilor "barbare" (celtică, germanică, scandinavă). Această triplă moștenire s-a contopit cu propria moștenire, medievală, dând naștere unei simbolistici aparte.

Putem afirma că M. Pastoureau și-a atins scopul. Lucrarea sa explică istoria simbolurilor în Evul Mediu occidental, dar în același timp constituie un model pentru cercetarea Evului Mediu din alte spații.

Pentru cercetarea acestei epoci trebuie să înținem cont de sfatul autorului "Pentru istoric... și pentru un istoric al Evului Mediu mai mult decât pentru oricine imaginarul face parte dintodeauna din realitate, imaginarul este o realitate" (p. 17).

Cercetarea de acest fel trebuie să plece întotdeauna de la document, dar pentru a oferi o imagine cât mai clară, corectă, istoricil trebuie să cerceteze un număr vast de documente, din domenii diferite. Astfel, studiul regnului animal comportă apelul și la cercetările arheologilor, antropologilor, etnologilor, zoologilor și lingviștilor. Putem spune că animalul a devenit prin aceste demersuri subiect al cercetărilor interdisciplinare.

Tema referitoare la regnul animal este completată de cea referitoare la regnul vegetal. Cele două regnuri erau apreciate diferit în epocă. Pentru omul medieval lumea vegetală era asociată cu ideea de puritate, în timp ce lumea animală era considerată impură. La această diferențiere a contribuit și Biserica. Această instituție, datorită rolului important pe care îl avea în Evul Mediu, a realizat o ierarhizare între cele două lumi, dar și în interiorul lor. Potrivit Părinților Bisericii exista un leu bun, reg al animalelor, asociat cu imaginea lui Hristos, dar exista și un leu violent, crant, tiranic al cărui bot era asociat cu gura infernului. Acest din urmă animal era

asociat în Evul Mediu cu leopardul (p. 59-63). Această imagine depreciaivă a fost corectată începând cu anii 1194-1195, când Richard I înină de Leu a adoptat în stema sa trei leoparzi. De acum acești leoparzi se vor numi *lions passant guardant* (lei mergând pe orizontală cu capul en face).

În legătură cu cele două inimi sunt prezentate și meseriile care erau devalorizate. Dulgherul, tăietorul de lemne, cărbunarul, fierarul, măcelarul practica meseriile cele mai tenute și cele mai rușinoase potrivit concepției medievale (p. 96-99). Pe parcursul analizei cercetătorul își pune întrebări și caută explicații, el nu se rezumă la o simplă relatare a unor evenimente.

Culoarea, o altă temă abordată în lucrarea de față, a necesitat apelul la izvoarele arheologice, la părerile pertinente ale istoricilor de artă și ale sociologilor. Există însă și o serie de dificultăți de natură documentară, metodologică și epistemologică pe care istoricul nu pregetă să le fucă cunoscut (p. 128-137).

Interesant ni se pare faptul că, în Evul Mediu culorile erau percepute și clasificate diferit în comparație cu zilele noastre. Ideea diferențierii este evidențiată de M. Pastoureau pe parcursul înțregii lucrări. Albul și negrul erau considerate culori alături de galben, roșu, albastru și verde (p. 139-147).

În Evul Mediu toate veșmintele sunt colorate" bogății și săracii se îmbracă aproape în aceeași culoare, doar că pe primii acestea sunt proaspete, luminoase solide, în timp ce pe ultimii arată palide, terne, stinse" (p. 146).

În aceste condiții putem afirma, fără să greșim, că pentru a înțelege mai bine epoca medievală ar trebui să gândim, să simțim, să înțelegem asemenea oamenilor din acea epocă. Între copertele acestei cărți este prezentată o lume diferită în parte de cea pe care o știam noi. Ne este oferită o lume plină de viață, de culoare și simboluri, opusă lumii întunecate, dominată de războaie așa cum era definită până acum.

Pentru a înțelege mai bine semnificația culorilor medievale trebuie să cunoaștem și motiful cum erau percepute de către Biserica. Autorii Evului Mediu, oameni ai Bisericii, primeau culoarea ca pe o problemă teologică. Lumina era singura parte a lumii sensibilă, în același timp vizibilă și imaterială. Ea este inseparabilă de Dumnezeu. Culoarea, în schimb, fiind o substanță materială nu este emanația divinității, ea este un lucru inutil, adăugat de om Creafției. Prin urmare, trebuie exclusă din cult, dată afaiă din templu (p. 153). Din veacul al XII-lea exista practica de asociere a unei culori cu o anumită sărbătoare sau cu un timp al calendarului liturgic (p. 168).

Cele două capitole referitoare la steme și drapele subliniază o continuitate a sistemului heraldic medieval în epocile ulterioare. "Regula născută undeva între Loara și Rin pe un câmp de turm, în prima jumătate a secolului al XII-lea" este respectată de o bună parte (80%) din drapelele actuale cercetate de istoric (p. 286). De atunci

s-au impus câteva reguli în privința așezării culorilor în scut. Cele șase culori (alb, galben, roșu, albastru, negru, verde) au fost împărțite în două grupe; o grupă era formată din culorile alb și galben, iar restul alcătuiau cea de a doua grupă. Era interzisă juxtapunerea sau suprapunerea a două culori aparținând aceluiași grup (p. 258). Autorul precizează că un drapel trebuie interpretat întotdeauna în comparație cu altul, un drapel se opune altuia. Este și cazul steagului grec opus celui musulman (p. 298).

Toate elementele aflate în atenția istoricului sunt simboluri, care alcătuiesc o lume diferită decât cea pe care o percepem noi. Un exemplu în acest sens este prezența a numeroase piese de șah în tezaurele bisericești, în condițiile în care Biserica condamnă acest joc. M. Pastoureau consideră că rolul acestor piese era de a "fi stăpânite, arătate, atinse, teaurizate" (p. 314). Piesele acestea, alături de altele găsite în tezaure sunt legate de simbolistica puterii, conferă celui care le deține bogăție, prestigiu și putere.

În ultimele capitole ale lucrării, cuprinse în tema "Rezonanțe", medievistul analizează trei lucrări cu caracter

literar, care s-au inspirat din simbolistica medievală. Astfel, el găsește o serie de asemănări între stemele medievale și fabulele lui Jean de la Fontaine. Heraldica este pretutindeni în opera lui Gerard de Neval, în timp ce lucrarea *Ivanhoe* a lui Walter Scott este așezată la granița dintre realitate și ficțiune.

Asemenea oricărui istoric M. Pastoureau se întrebă unde poate afla adevărul despre Evul Mediu. Se pare că pentru el adevărul nu se află doar în documentul propriuzis, în lucrările istoricilor, dar și în creațiile literare și artistice.

Ajunși la finalul acestei analize ne întrebăm dacă am înțeles corect mesajul autorului și al operei sale. Credem că cel mai bun răspuns este cel pe care ni l-a oferit însuși autorul: "O operă este prin însăși esența ei polisemantică. Fiecare cititor cu personalitatea, cultura, dispoziția și aspirațiile sale selecționează un anumit nivel de sens".

SIMONA-ANGELA ALEXANDRU